

tako da moramo biti, vsaj po moji vednosti, pri teh stvareh zelo racionalni in se ne pustiti zavesti od različnih utopično koncipiranih in ideologiziranih izhodišč, kar se tiče komunizma. Sovjetski politolog (v kolikor sploh lahko rečem, da politologija v Sovjetski zvezi kaj posebej cvete) Burlacki je navedel, da je perspektiva komunizma sicer tudi v demokraciji (seveda kot jo v Sovjetski zvezi pojmujejo), obenem pa je opozoril na velik pomen in vlogo države v sistemu realnega socializma.

Svojo razpravo želim skleniti z mislijo, da kar se naše usmeritve tiče, ocenjujem, da ni razlogov za popravljane temeljne strategije družbenopolitičnega razvoja jugoslovanske družbe in strategije delovanja Zveze komunistov; da so strateška pota relativno solidno postavljena; da pa nam lahko idejo komunizma kompromitirajo predvsem naše lastne napake, nezadosten demokratični razvoj in da potem to daje vtis, kot da komunizem a priori vodi v avtorsko družbo. Kot da se včasih obnavljajo, in to na svojski način, tiste skrajno zastarele, konservativne oblike prikazovanja komunizma kot nekakšnega kasarniškega sistema, kjer individuum nima nikakršne perspektive. In odgovor Zveze komunistov? Odgovor Zveze komunistov je lahko v dejanski uresničitvi antropocentrične zamisli samoupravljanja, ki nesprenevedajoče odpira perspektivo komunizmu.

ALBIN IGLIČAR

Dialektika države in komunizem

Program ZKJ označuje komunistično družbo med drugimi značilnostmi tudi kot »družbo brez države«. Gotovo takšna razlaga vsebuje težnje družbenega razvoja, če z izrazom država razumemo predvsem t.i. politično državo oziroma politično javno oblast. Če v državi gledamo samo stroj, ki ga rabi vladajoči razred za podrejanje obvladanega razreda, potem z izginotjem razredov izgine tudi ta stroj oziroma država.

Vendar v klasični marksistični literaturi nimamo opore samo za takšen – enostranski – pogled na državo. Država je namreč res že od svojega nastanka dalje na eni strani orodje v rokah ekonomsko ter s tem tudi politično vladajočega razreda, za varovanje takšnega načina proizvodnje, ki zagotavlja premoč izkoriščevalskemu razredu, toda hkrati je država tudi institucija za opravljanje nekaterih splošnih družbenih funkcij. Tako je država hkrati zastopnik osnovnih ekonomskih interesov enega dela družbe proti interesom drugega dela, vendar vedno delno tudi predstavnik splošnih družbenih interesov.

V tem smislu je mogoče razumeti tudi program, ki sta ga za komunistično stranko napisala Marx in Engels 1848. leta. O državi oziroma javni

oblasti beremo: »Ko bodo v teku razvoja izginile razredne razlike in bo vsa produkcija koncentrirana v rokah asociiranih individuov, *bo javna oblast izgubila politični značaj* (podčrtal A.I.). Politična oblast v pravem pomenu besede je organizirana oblast enega razreda za zatiranje drugega« (MEID, II, CZ, Ljubljana 1971, s. 612).

Po teh besedah torej ne gre za odpravo javne oblasti kot take, temveč le za odpravo politične javne oblasti. Odmiranjje države zajame tisti del oblasti, ki predstavlja prevlado enega razreda nad drugim, ni pa si mogoče predstavljati »asociiranih individuov« brez neke splošne organizacije globalne družbe.

Zato beremo pri Marxu v Kritiki gothskega programa o »državnosti komunistične družbe«. Ko Marx v istem delu opredeljuje svobodo, pravi: »Svoboda je v tem, da se spremeni država iz organa, ki je družbi nadrejen, v organ, ki je družbi popolnoma podrejen.« (MEID, IV., CZ, Ljubljana 1968, s. 503).

Seveda je mogoče, da takšne države, ki bo nastopala kot »organ, ki je družbi popolnoma podrejen«, tudi ne imenujemo več država. Rečemo ji lahko na primer družbenopolitična skupnost ali morda splošna samoupravna interesna skupnost ali kako drugače. Lahko pa bi govorili tudi o »državnosti komunistične družbe«, tako kot je ta izraz uporabljal Marx. Seveda to ni več klasična politična država z razredno dominacijo, temveč organizacija za resnično splošne družbene interese in zato nastopa kot resnični predstavnik vse družbe.

Ime je gotovo tudi stvar dogovora. Pomembno je, da se zavedamo dialektične enotnosti protislovja v vsaki državi in da razumemo smeri odmiranja oziroma spremembe države v povezavi z odmiranjem razredov v komunistični družbi. Ne bi pa bilo odveč, da v razpravah o komunizmu poudarjamo dvojno naravo države, oziroma da podobno kot izobilja dobrin v komunizmu ne razumemo v hedonističnem smislu, tudi odmiranje države ne razumemo v smislu bodoče družbe brez sleherne organizacije. Takšnemu razumevanju komunistične družbe se namreč dozda j nismo uspeli vedno izogniti niti pri izgrajevanju družbe v smeri komunizma niti v teoriji.

V razpravah o komunizmu je torej treba več pozornosti posvetiti vprašanju, kaj postaviti namesto odmrle države oziroma več razmišljati o organizaciji bodoče brezrazredne družbe. Pri tem so nam lahko klasična marksistična dela dobro izhodišče.

V njih namreč ugotovimo, da je država obravnavana tako kot aparat vladajočega razreda in tudi kot neke vrste skupna služba družbe. Za politično akcijo delavskega razreda pri odpravljanju kapitalistične oziroma razredne družbe je v ospredju prvo pojmovanje države. Za izgradnjo družbe po izvedeni socialistični revoluciji pri organiziranju proizvodnje in celotnega življenja na osnovi svobodne in enake asociacije proizvajalcev pa je pomemben tudi drugi – nepolitični – vidik države.

Vsaka država doslej je bila namreč tudi organizacija celotne družbe. V

tej svoji dejavnosti je uresničevala nekatere skupne družbene potrebe in interese. Del teh se je v določenih zgodovinskih obdobjih pokrival s temeljnimi interesi vladajočega razreda, del pa se je uveljavljal z objektivno nujnostjo zgodovinskega razvoja. Obseg splošnih družbenih funkcij narašča zlasti pri sodobni državi, kar je posledica sprememb v razredni strukturi modernih družb in vedno večje zapletenosti družbenega življenja, ki izhaja iz visoke stopnje družbene delitve dela.

Posebnost države je v njeni vlogi instrumenta razredne prevlade. Toda danes se številne dejavnosti usmerjanja in usklajevanja različnih področij družbenega življenja vežejo na državo. Določene obče družbene funkcije so seveda vse manj sestavni del političnega bistva države, vendar jih opravlja v svoji drugi vlogi kot najbolj splošna organizacija globalne družbe. To pa vodi v kakovostno spreminjanje države.

Te smeri družbenega razvoja je posebej pomembno upoštevati že v okviru socializma kot prve stopnje komunistične družbe. Ker komunizem ne pomeni stanja, temveč družbeno gibanje, je na področju države treba upoštevati spreminjanje razredne strukture današnjih razvitih globalnih družb, saj elementi novega vedno nastajajo že v okviru starega. Krepitev obsega in moči delavskega razreda v sodobnih družbah vodi k podružbljanju države.

Ko delavski razred prevzame oblast, pričena država postajati vse bolj resnični predstavnik vse družbe, njenih pravih splošnih interesov, ki so skladni z objektivnimi zakonitostmi razvoja človeške skupnosti. S tem prične klasična politična država odmirati in jo zamenjuje nova nerazredna splošna organizacija globalne družbe. S proletarsko revolucijo so za tak razvoj ustvarjeni prvi nujni pogoji (ne pa še zadostni!), ki jih doslej vodilne socialne sile niso vedno izkoristile za osvobodjanje dela oziroma človeka-delavca.

V jugoslovanskih razmerah se družbenozgodovinsko bistvo državne oblasti danes izraža v posebni obliki diktature proletariata. Ta se kaže v sistemu socialističnega samoupravljanja, v katerem mora biti zagotovljena vodilna vloga delavskega razreda in premoč njegovih dolgoročnih interesov. Socialistična država ni več orodje v rokah manjšinskega izkoriščevalskega razreda, temveč jo mora obvladati družbena večina delavcev ravno z namenom, da se odpravijo izkoriščevalski odnosi. Zato glavna naloga socialistične države ni v njenem utrjevanju, temveč v izgrajevanju svobodne družbe, v kateri ne bo več politične države, temveč »državnost komunistične družbe« (Marx).

V sedanji fazi našega družbenega razvoja to pomeni krepitev delegatskih skupščin družbenopolitičnih skupnosti in prenos upravljanja določenih družbenih zadev na samoupravne organizacije in skupnosti. V tem dogajanju, ki ga nakratko označujemo kot proces deetatizacije, državi še vedno ostajajo nekatere najbolj splošne funkcije usklajevanja in usmerjanja družbe. Vendar se državni aparat tedaj »spreminja v specializirane javne službe takšne samoupravne družbe.« (Kardelj, Smeri razvoja poli-

tičnega sistema socialističnega samoupravljanja? DZS, Ljubljana, 1977, str. 80). Država pa vse bolj prenehava biti zastopnik enega dela družbe nasproti drugemu delu, v čemer ravno je njena politična narava, in vse bolj postaja najširša organizacija celotne družbe. Te »specializirane javne službe« pač postajajo vse bolj tista nepolitična »javna oblast« iz Komunističnega manifesta, ki nakazuje osnovne cilje komunističnega gibanja.

STIPE ŠUVAR

O komunistični viziji in pritisku ideologij srednjih slojev

Komunizem kot ideja, kot vizija, kot končni cilj družbenega razvoja ali – kot smo govorili od začetka (in pri tem poimenovanju še vedno vztrajamo) – socialistične graditve je zapisan v programskih usmeritvah in srčki teoretične misli ZKJ. Zlasti od petdesetih let naprej, po normativnem uvajanju socialističnega samoupravljanja, se je pri nas začelo razvijati nekaj, kar je V. Bakarić tedaj, ko je predaval nemškimi socialdemokratom v njihovem inštitutu, označil kot začetek našega lastnega pogleda na razvoj socializma, ko na komunizem kot cilj nismo več gledali kot na nekakšno parolo, ampak je šlo za to, kako naj bi, tukaj, razvijali to našo družbo v združbo neposrednih proizvajalcev, pa najsi je bila ta od nas zgodovinsko še tako daleč. O tem priča tudi Titov uvodni govor ob sprejemu zakona o delavskih svetih, v katerem navaja programske točke samoupravljanja in pri tem pripominja, da uvajanje samoupravljanja ni preuranjeno, ampak da, nasprotno, prihaja z zamudo. Boris Kidrič v »Tezah o ekonomiki prehodnega obdobja« zgoščeno pove, da je naš cilj združba svobodnih proizvajalcev (zapisal v slovenščini sicer nisem preverjal, v srbohrvaščini pa piše: slobodna asociacija proizvođača, vendar pa to ni Marxov pojem). Torej je Kidrič že tedaj na naš razvoj gledal skozi perspektivo združbe svobodnih proizvajalcev. E. Kardelj je že l. 1951 zapisal stavek, v katerem pravi, da je bistveno to, kako naj proizvajalec pridobi kontrolo nad presežkom dela in kako se presežek dela in potrebno delo povežeta. Itd . . .

Naša Ustava iz l. 1963 je prva ustava na svetu, v kateri je kot cilj zapisana ekonomska osvoboditev dela, to pa je spet proces, ki vodi v komunizem. Socialistično samoupravljanje je pri nas tudi teoretično zasnovano kot tisto, kar je oziroma bi moglo biti ali postaja »končno odkrita politična oblika ekonomske osvoboditve dela«. To, kar je Marx rekel za pariško komuno, namreč v bistvu velja tudi za naše socialistično samoupravljanje kot organizacijsko obliko socialistične družbe: da si prizadevamo, da bo »končno odkrita politična oblika ekonomske osvoboditve